

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Семенда О. В.

*кандидатка економічних наук, доцентка,
старша викладачка кафедри маркетингу*

Уманського національного університету садівництва

Нині ринок праці потребує працівників, які здатні мислити та діяти непередбачуваними способами. Для нової економіки, яка характеризується невідомими проблемами та невипробуваними рішеннями, старих знань недостатньо, а тому набуває цінності здатність творчо використовувати наявні знання. Працівники повинні бути здатними застосовувати критичне мислення для вирішення нових проблем більш високого рівня. Класична модель навчання, орієнтована на індустріальну епоху, надавала здобувачам вищої освіти досить обмежений набір навичок, які були потрібні для виконання визначених рутинних завдань та передбачали використання певного алгоритму. Нова модель навчання повинна бути орієнтована на вирішення складних питань, які потребують обґрунтованого судження. Вирішення таких питань неможливе без системного мислення. Використання наявних знань у нестандартних ситуаціях можливе завдяки навичкам критичного мислення. Застосування методів критичного мислення дає можливість бачити речі в новому світлі, приймати кращі рішення, творчо вирішувати проблеми та генерувати інноваційні ідеї.

Критичне мислення, як стверджує український дослідник С. Терно, – це «наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь-якого твердження: чи мусимо ми його сприйняти, чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо» [1, с. 6]. До основних рис критичного мислення науковець відносить такі вміння: робити логічні висновки, ухвалювати обґрунтовані рішення, давати оцінку отриманій інформації, спрямовуватися на результат тощо. Критичне мислення характеризується обґрунтованістю та цілеспрямованістю [2]. Окрім того, властивостями критичного мислення є усвідомленість, самостійність, рефлексивність, контрольованість, самоорганізованість [3]. Іншими словами, критичне мислення є процесом аналізу, синтезу та оцінки інформації, отриманої внаслідок роздумів, досвіду та спостережень [4]. Тобто це здатність змінювати свою позицію на основі фактів та знаходити альтернативи заради прийняття ефективних рішень. Це особлива пізнавальна діяльність, що забезпечує утворення наукових

понять на етапі переходу суб'єкта від уже засвоєних ним до нових знань шляхом виконання необхідних розумових операцій.

П. Пінтріч стверджує, що метакогнітивні знання включають знання про пізнання взагалі, його усвідомлення та знання про власне пізнання. На думку науковця, ключовим завданням викладача, є допомогти здобувачам вищої освіти стати більш обізнаними та відповідальними за рахунок пізнання та мислення [5, с. 224].

О. Пометун визначає критичне мислення як «окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, вибирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти» [6]. Розвивати критичне мислення означає розвивати навички аналізу, синтезу, пошуку та переосмислення інформації, знаходити нестандартні рішення [7].

У старій моделі навчання здобувачі вищої освіти запам'ятовували інформацію, інколи забуваючи її відразу після іспитів. У новій моделі студенти повинні підкріплювати свої роздуми причинами і доказами, а не виражати суб'єктивні сумнівні емоційні думки. Потрібно не лише спонукати студентів до активного критичного мислення, а й дати інструменти та моделі. Незалежно від досліджуваного предмета студенти повинні бути в змозі сформулювати послідовність інтелектуальних вимірів думки: «З якого погляду я повинен підходити до цієї проблеми? Що мається на увазі під цим графіком? Яка основна концепція? Як я можу перевірити точність цих даних? Чи є це надійним джерелом інформації?».

Вивчаючи певний предмет, студенту слід зрозуміти, яка основна мета його вивчення, чому він потрібний, які проблеми можуть бути вирішені за допомогою знань, отриманих у результаті вивчення цього предмета, як отримані знання можуть бути використані в повсякденному житті. Таким чином, щоб навчитися критично мислити, треба навчитися структурувати свої думки.

Критичне мислення особливо необхідне для студентів економічних спеціальностей, оскільки сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Під час навчання необхідно націлювати студентів на критичне сприйняття інформації. Критичне мислення допомагає сприймати певні явища не як беззаперечний факт, а перевіряючи та оцінюючи інформацію на основі доказовості та аргументованості, сприймаючи певне явище системно та в контексті, аналізувати альтернативні варіанти вирішення економічної проблеми. Опанування навичок критичного

мислення формує вміння враховувати у своїй подальшій професійній діяльності зміни економічної ситуації в країні.

Найбільш ефективною для розвитку критичного мислення є командна робота. Працюючи в команді, студенти отримують можливість обмінюватися інформацією та ідеями, обговорювати протилежні точки зору та проводити «мозковий штурм». Також це сприяє розвитку комунікативних навичок та креативності: дискусії в малих групах, заохочення до захисту власної думки, розгляд проблеми в нових контекстах. Студенти вчаться обговорювати альтернативні варіанти вирішення проблем, які виникають.

Важливим інструментом, який використовується як під час навчання є дебати, написання портфоліо, проведення тематичних та практичних досліджень, написання автобіографічних історій, опис критичних подій, усні інтерв'ю, створення навчально-дослідницького середовища, написання есе, написання критичних оглядів.

Отже, технологія розвитку критичного мислення є засобом формування вмінь працювати з інформацією, вміння знаходити її, аналізувати, синтезувати, висувати гіпотези, робити свідомий вибір та вміти обґрунтувати його; орієнтуватися не так на запам'ятовування матеріалу, як на постановку проблеми та пошук її вирішення; знаходити докази, накопичувати знання та розширювати світогляд, навчитися думати позитивно й активно тощо.

Література:

1. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 268 с.
2. Халперн Д. Психологія критического мышления. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 512 с. URL: https://www.e-reading.club/bookreader.php/110655/Halpern-Psihologiya_kriticheskogo_myshleniya.html
3. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі : навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль : ТОКІППО, 2017. 60 с. URL: <https://cutt.ly/pmtDVji>
4. Defining Critical Thinking. URL: <http://www.critical-thinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>
5. Pintrich P. R. The Role of Metacognitive Knowledge in Learning, Teaching, and Assessing. *Theory Into Practice*. 2002. Vol. 41. Issue 4. P. 219–225.
6. Пошетун О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. 2018. № 2. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14
7. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. URL: <http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf>